



Levende krachten en ontwikkelingen in de regio

Verkenning van economie en innovatie in
Zuid-West-Vlaanderen, Gent en de Kempen

Pieterjan Schraepen, Joris Voets, David Vos & Filip De Rynck



Vlaanderen
is vernieuwend bestuur

**STEUNPUNT
BESTUURLIJKE
VERNIEUWING**

Het Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing is een consortium van:



INSTITUUT VOOR DE OVERHEID

Parkstraat 45 bus 3609
B-3000 Leuven
Tel: 0032 16 32 32 70

Prof. dr. Annie Hondeghem
Promotor-coördinator
annie.hondeghem@kuleuven.be

Prof. dr. Trui Steen
Verantwoordelijke KU Leuven
trui.steen@kuleuven.be



Sint-Jacobstraat 2
B-2000 Antwerpen
Tel: 0032 3 265 53 87

Prof. dr. Wouter Van Dooren
Verantwoordelijke UAntwerpen
wouter.vandooren@uantwerpen.be



Campus Mercator G
Henleykaai 84
B-9000 Gent
Tel: 0032 9 243 29 04

Prof. dr. Joris Voets
Verantwoordelijke UGent
joris.voets@ugent.be



Martelarenlaan 42
B-3500 Hasselt
Tel: 0032 11 26 81 11

Prof. dr. Steven Van Garsse
Verantwoordelijke UHasselt
steven.vangarsse@uhasselt.be

Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing
Parkstraat 36 bus 3606 - 3000 Leuven - België
Tel: 0032 16 32 36 10 - E-mail: sbv@kuleuven.be - URL: <https://steunpuntbestuurlijkevernieuwing.be/>

© Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing

Niets uit deze uitgave mag, zelfs gedeeltelijk, openbaar gemaakt worden, gereproduceerd, vertaald of aangepast, onder enige vorm ook, hierin begrepen fotokopie, microfilm, bandopname behoudens uitdrukkelijke en voorafgaande toestemming van de uitgever.

Dit rapport vermeldt de mening van de auteur en niet deze van de Vlaamse overheid.

De Vlaamse overheid kan niet aansprakelijk worden gesteld voor het gebruik dat wordt gemaakt van de in deze bekendmaking opgenomen gegevens.





LEVENDE KRACHTEN **EN ONTWIKKELINGEN** **IN DE REGIO**

**Verkenning van economie en innovatie in
Zuid-West-Vlaanderen, Gent en de Kempen /
23.03.2022**

Pieterjan Schraepen, Joris Voets, David Vos & Filip De Rynck



INHOUD

1	Inleiding.....	5
2	Conceptueel kader	6
3	Methodologie.....	8
4	Situering van onderzochte regio's	9
4.1	Regio Z-W-Vlaanderen	9
4.2	Regio Gent	10
4.3	Regio Kempen	11
5	Analyse.....	14
5.1	Regio Z-W-Vlaanderen	14
5.1.1	Agenda	14
5.1.2	Coalities	15
5.1.3	Samenwerkingsmodus	18
5.1.4	Hulpbronnen	19
5.2	Regio Gent	20
5.2.1	Agenda	20
5.2.2	Coalities	20
5.2.3	Samenwerkingsmodus	23
5.2.4	Hulpbronnen	24
5.3	Regio Kempen	26
5.3.1	Agenda	26
5.3.2	Coalities	27
5.3.3	Samenwerkingsmodus	28
5.3.4	Hulpbronnen	29
5.4	De regio's in comparatief perspectief	30
5.4.1	Agenda	30
5.4.2	Coalities	30
5.4.3	Samenwerkingsmodus	32
5.4.4	Hulpbronnen	32
6	Conclusie	34
	Literatuurlijst	38
	Bijlage	40

1 INLEIDING

In kader van het Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing II (SBV II, 2021-2025) en in opvolging van eerder regio-onderzoek in SBV I onderzoeken de UGent (Vakgroep Bestuurskunde en Publiek Management) en KU Leuven (Instituut voor de Overheid) tal van vraagstukken m.b.t. regionale samenwerking. Dat onderzoek past in de groeiende beleidsaandacht voor beleid en bestuur in en van de regionale ruimte, zoals geïllustreerd door de ambities van de Vlaamse Regering om via regiovorming de bestuurlijke samenwerking in de regionale ruimte te hervormen.

Ons eerder SBV-onderzoek¹ richtte zich in de afgelopen jaren sterk op de publieke actoren in en rond het ruime omgevings- en mobiliteitsbeleid (lokale besturen, IGS, provincies, Vlaamse diensten en agentschappen, ...) betrokken in en op de regio. De vraag rijst echter **in welke mate ook andere maatschappelijke actoren bijdragen aan of impact ondervinden van regionale tendensen en wat daarbij de verhouding betreft tussen de werkingsschalen van maatschappelijke, niet- of semi-bestuurlijke actoren en de regionale bestuurlijke ontwikkelingen. In hoeverre is er aan maatschappelijke zijde een actorenlandschap dat ook regionaal evolueert en ageert en hoe verhoudt zich dat dan tot de bestuurlijke ontwikkelingen in de regionale ruimte? Hoe evolueert het samenspel dan tussen publieke en private actoren in de regio? En wat leren we daaruit voor het beleidsdebat omtrent regionale samenwerking?** Deze centrale onderzoeksvragen vormen de leidraad van het werkpakket waarin deze nota kadert.

De collega's van de KU Leuven onderzochten deze vragen in een aantal regio's in relatie tot het beleidsdomein wonen². Vanuit de UGent hebben we ons gericht op de regionale dynamiek van maatschappelijke actoren en hun wisselwerking met bestuurlijke spelers in een aantal regio's in relatie tot de domeinen Economie en Innovatie (= deze nota). Concreet gebeurde een **mapping binnen drie regio's van specifieke socio-economische dynamieken en bijhorende samenwerkingsverbanden**. We benaderen daarvoor maatschappelijke dynamieken dus vanuit een specifieke economische optiek en besteden zowel aandacht aan evoluties en ontwikkelingen bij actoren die zich op een regionaal niveau situeren, maar hebben ook oog voor bredere maatschappelijke tendensen die als betekenisvolle randvoorwaarden op het regionale niveau kunnen inwerken. De vraag naar welke relevantie de dynamieken die we hier aantreffen hebben en wat deze betekenen voor bestuurlijke ontwikkelingen die aanwezig zijn in de regio staat daarbij centraal.

We vertrekken vanuit een brede kijk naar de 'maatschappelijke krachten' in deze domeinen. We hebben **zowel aandacht voor de historisch ontwikkelde samenwerkingspraktijken met vakbonden en werkgeversorganisaties in de regio's (≈ socio-economische streekoverleg) als voor nieuwere dynamieken die zich eerder ontwikkelen vanuit 'helix'-modellen rond innovatie**. In welke mate organiseren vakbonden en werkgeverorganisaties zich op regionale schaal en hoe evolueert dat? Zijn er andere evoluties in de regionale ruimte en komen daar andere spelers en andere onderlinge verhoudingen uit voort? Welk samenspel met publieke spelers zien we dan? Leidt dat tot andere of nieuwe coalities? Welke lessen zijn daaruit te trekken voor het Vlaamse beleid?

¹ Zie <https://www.steunpuntbestuurlijkevernieuwing.be/publicaties>

² Zie Coghe, Sara & De Rudder, Ben. (2021). Levende krachten en ontwikkelingen in de regio. Beleidsdomein Wonen. KU Leuven. Depotnummer: D/2021/10106/016. Beschikbaar via <https://www.steunpuntbestuurlijkevernieuwing.be/publicaties>



het regime actief is en de uitdagingen die hier spelen (DiGaetano & Klemanski, 1993; van Ostaaijen & Horlings, 2010). Hier kunnen dus niet enkel publieke- of marktspelers deel van uitmaken, maar ook nog andere relevante groepen zoals (ondersteunende) professionals of spelers uit het maatschappelijke middenveld. **In dit onderzoek betekent ‘coalitie’ dat we verkennen welke actoren zich rond bepaalde inhouden (zie ‘agenda’) verenigen.**

Hulpbronnen

Als derde concept onderscheiden we ‘hulpbronnen’ (*resources*). Hiermee verwijst men naar de middelen die door leden van actorencoalities kunnen worden gemobiliseerd om bepaalde regionale agenda’s uit te voeren (Franciscus, Koppenjan, Koppenjan, & Klijn, 2004). Het kan hierbij zowel gaan om ‘harde’ middelen zoals financiële budgetten en bevoegdheden (Kübler & Rochat, 2019), alsook om ‘zachte’ hulpbronnen die kunnen bestaan uit het aanleveren van bepaalde kennis, vaardigheden, personeel of contacten (Hamilton, Miller, & Paytas, 2004). Alle actoren brengen specifieke hulpbronnen binnen in een coalitie, waarbij afhankelijk van het gewicht van deze bronnen een actor al dan niet een zeker gewicht heeft binnen een constellatie. De verdeling van hulpbronnen tussen de betrokken actoren maakt dus dat de invloed van elk van hen niet gelijk verdeeld kan zijn.

De dynamiek van actorencoalities hangt samen met de machtsverdeling tussen de betrokken actoren. Met macht wordt hier bedoeld op welke wijze middelen tussen actoren zijn verdeeld en in welke mate actoren hiertoe toegang hebben, deze kunnen inzetten en mobiliseren (Agranoff & McGuire, 1999). Daarnaast verwijst men ook naar de invloed die men kan uitoefenen om een coalitie te sturen en welke mogelijkheden men daartoe heeft. Veranderingen in regimes kunnen ontstaan doordat er nieuwe middelen (bv. budgetten of vaardigheden) worden gemobiliseerd door één van de actoren waardoor de machtsrelatie tussen actoren onderling wijzigt. Nieuwe actoren kunnen aan belang winnen en veranderingen teweegbrengen binnen een coalitie, deze verbreden of zelfs opheffen. Al deze aspecten maken van een coalitie een dynamisch gegeven dat het functioneren van een regime beïnvloedt en hier constant voor verandering kan zorgen (Arts et al., 2006). **In dit onderzoek betekent ‘middelen’ dus dat we ook aandacht hebben voor wat spelers aan de regionale tafel te bieden hebben en hoe ons dat de relaties helpt begrijpen.**

Samenwerkingsmodus

Een laatste element binnen de regimebenadering is de samenwerkingsmodus die er tussen betrokken actoren ontwikkeld wordt. Door de afwezigheid van een hiërarchische bevelstructuur dient er een zekere samenwerkingsmodus ontwikkeld te worden waarlangs de bijdrage van alle betrokken actoren aan het samenwerkingsverband op elkaar wordt afgestemd. Om een regime te laten werken dient de samenwerkingsmodus binnen de actorencoalitie voldoende constructief te zijn. Er kan namelijk slechts een gezamenlijke regionale agenda gevormd worden wanneer actoren voldoende bereid zijn om samen te werken met elkaar. Omwille van de vraagstelling **binnen dit onderzoek interpreteren we ook de dimensie van samenwerkingsmodus bewust ruim, waarbij we de nadruk leggen op het beschrijven van de aard van de verhoudingen en het type samenwerking dat doorheen regionale coalities naar voren komt, i.p.v. louter en primair te focussen op het al dan niet aanwezig zijn van een regionaal regime doorheen een sterke samenwerkingsmodus.**

We bouwen dus verder op het begrippenkader van de regimebenadering als analytisch schema en vertrekpunt om maatschappelijke dynamieken binnen regio’s en de rol die bestuurlijke en niet-bestuurlijke actoren hierbinnen spelen te beschrijven, zij het zonder de verwachting of veronderstelling dat er zoiets als een ‘urban regime’ zal of hoeft te zijn. We gebruiken het regimeconcept louter als een neutrale bril om systematisch te kijken naar die regio’s en wat er zich daar afspeelt.

3 METHODOLOGIE

We werken voor dit onderzoek verder binnen de drie specifieke regio's die reeds centraal stonden in het voorgaande SBV-onderzoek, zijnde de **regio Zuid-West-Vlaanderen**, de **regio Gent** en de **regio Kempen**. Door actief te blijven binnen dezelfde regio's werken we thematisch complementair aan de bestaande inzichten en resultaten uit onze voorgaande studies, waarbij er gefocust werd op het ruime omgevingsbeleid. Binnen dit onderzoek verbreden we dus de reeds verkregen inzichten in deze focusregio's door aandacht te besteden aan ontwikkelingen en tendensen die plaatsvinden binnen de domeinen Economie en Innovatie. Deze drie regio's zijn qua bestuurlijke en economische structuur alvast voldoende verschillend om zo veel mogelijk variatie te kunnen capteren.

Voor de dataverzameling werd er in dit onderzoek gebruik gemaakt van twee dataverzamelmethode: **documentenanalyse** en **semigestructureerde interviews**. Binnen de drie regio's werd er in een **eerste fase** een **documentanalyse** uitgevoerd om zicht te krijgen op de socio-economische randvoorwaarden die de drie regio's typeren. Daarvoor werden ook de websites, officiële documenten (bv. jaarverslagen) en ander documentatiemateriaal van relevante streekorganisaties per regio geanalyseerd. **Vervolgens** werden er **interviews** afgenomen met een **reeks bevoorrechte getuigen per regio** die een goed overzicht hebben op de trends, evoluties en ontwikkelingen die zich omtrent netwerking in het economische domein en rond innovatie in de onderzochte regio's afspelen. De respondentenlijst kwam daarbij tot stand in interactie met actoren uit het veld en bestond uit een selectie van medewerkers van streekintercommunales, stadsbesturen, kennisinstellingen, provinciale diensten, bedrijfsleiders, werkgeversorganisaties, vakbonden³ en andere relevante streekorganisaties afhankelijk van de regio. Aanvullend werd er ook een interview afgenomen met een expert regionale economische ontwikkeling (IDEA Consult) en werd een medewerker van het Vlaams Agentschap voor Innoveren & Ondernemen (VLAIO) bevroegd. In het totaal werden er **25 interviews** afgenomen (zie bijlage voor een overzicht).

De interviews werden op **semigestructureerde wijze afgenomen, getranscribeerd en gecodeerd** aan de hand van het ontwikkelde conceptuele kader. Daarvoor werden in een eerste fase interviewfragmenten toegewezen aan bepaalde codes en werd vervolgens relevante informatie thematisch samengebracht vanuit de documentanalyse om zo de analyse stapsgewijs op te bouwen.

Tot slot wijzen we erop dat de **gehanteerde onderzoeks aanpak ons toeliet om relevante dynamieken en tendensen rond economische ontwikkeling en innovatie binnen drie regio's op hoofdlijnen te kunnen schetsen**. Een **diepgravende, exhaustieve inventarisering en/of evaluatie van regionale economische samenwerkingsverbanden voor het hele Vlaamse grondgebied was echter niet het opzet en vraagt een ander onderzoeksdesign en een meer omvangrijke tijdsinzet**. De inzichten in deze nota zijn dus niet zomaar te veralgemenen naar andere regio's, maar geven o.i. wel een goede inkijk in de soort dynamieken en vragen die er kunnen leven.

³ Per regio werd concreet getracht om zowel een werkgevers- als een werknemersorganisatie te bevragen Enkel binnen de regio Gent kon er bij de werknemersorganisaties geen respondent gevonden worden die bereid was tot een interview. Specifieke federaties e.d. kwamen daarbij dus niet aan bod.



4 SITUERING VAN ONDERZOCHE REGIO'S

Ter situering van de drie onderzochte regio's en voor een beter begrip binnen welke economische randvoorwaarden de onderzochte dynamieken en samenwerkingsverbanden per regio plaatsvinden schetsen we hieronder enkele basiskarakteristieken van de economische activiteit in de drie onderzochte regio's op hoofdlijnen. Daarnaast bespreken we in het kader van innovatieontwikkeling ook beknopt enkele aspecten van de kennis- en onderzoeksinfrastructuur die we in elke regio kunnen aantreffen.

4.1 REGIO ZUID-WEST-VLAANDEREN⁴

Economische basisschets

Z-W-Vlaanderen vertegenwoordigde in 2015 zo'n 27% van de totale West-Vlaamse werkgelegenheid. De regio kende daarbij in de voorafgaande jaren 2006-2015 een kleinere groei van de werkgelegenheid (+2,5%) dan de groei van de werkgelegenheid in het Vlaams Gewest (+7,4%) (RESOC Z-W-Vlaanderen 2018). Met een werkzaamheidsgraad van ca. 70% waren er in 2016 beduidend meer mensen tussen 15 en 64 jaar aan het werk dan in het Vlaams Gewest (werkzaamheidsgraad 67,2%). De hoge algemene werkzaamheidsgraad in Z-W-Vlaanderen wordt daarbij als een van de belangrijkste sterktes van de regio worden beschouwd (RESOC Z-W-Vlaanderen 2019).

Z-W-Vlaanderen wordt gekarakteriseerd door de aanwezigheid van een sterke maakindustrie, met een focus op textiel- en kunststofverwerkende industrie (De Wispelaere & Goesaert 2018) . Naast de werkgelegenheid in de industrie (20%) was de bouwsector (8%) in 2015 relatief sterk vertegenwoordigd. Daarnaast scoort Z-W-Vlaanderen goed op het vlak van tewerkstelling in de technologische en kennisintensieve sectoren, waarbij de technologische industrie en kennisintensieve diensten zo'n 6,5% van de regionale tewerkstelling uitmaken. Het West-Vlaamse aandeel van personeelsleden binnen Onderwijs & Onderzoek blijft echter wel beperkt in vergelijking met het Vlaamse gewest (9,3%).

Bepalend voor de economische groei van de regio is het aantal actieve ondernemingen. Dit aantal nam in tien jaar tijd toe met 20% (tot 28.300 bedrijven in 2016). De grootste toename van de werkgelegenheid in Z-W-Vlaanderen situeerde zich de voorbije 10 jaar in de verkoop van goederen en diensten. Met een toename van +12% steeg de tewerkstelling in de tertiaire sector in Z-W-Vlaanderen zo'n 2% sterker dan in West-Vlaanderen en het Vlaams Gewest. Het economisch belang van de tertiaire en quartaire sector is daarmee in Z-W-Vlaanderen groter dan dat van de industrie (RESOC Z-W-Vlaanderen 2018). Het aandeel van de tewerkstelling in de industrie daalde naar 19,7% in 2015. Ondanks die sterke daling is het belang van de tewerkstelling in de industrie in Z-W-Vlaanderen nog altijd beduidend groter dan in het Vlaamse Gewest (13,9% van de totale tewerkstelling).

Z-W-Vlaanderen wordt verder ook gekenmerkt door een sterk KMO-karakter (De Wispelaere & Goesaert 2018). In 2015 telde 94,7% van de ondernemingen minder dan 50 werknemers en 61,9% van de loontrekkenden is tewerkgesteld in een onderneming met minder dan 100 werknemers. Er valt een toename van ondernemingen met minder dan 100 werknemers op te merken en het aandeel loontrekkenden tewerkgesteld in een KMO nam sterker toe dan in West- Vlaanderen en het Vlaams Gewest. Ook het aantal zelfstandigen en helpers steeg (+3,8%), zij het minder sterk dan in het Vlaams Gewest (+11,5%).

⁴ De cijfergegevens uit deze socio-economische schets zijn afkomstig uit de socio-economische analyse van Zuid-West-Vlaanderen (RESOC Z-W-Vlaanderen 2018)

Z-W-Vlaanderen trekt verder ook werknemers uit andere regio's aan en kent een positief pendelsaldo, ondanks een daling van pendelsaldo tussen 2006 en 2015. Ook daalde het aandeel inwoners dat woont én werkt in de eigen gemeente de voorbije 10 jaar. Verder kwamen er in 2016 zo'n 5.700 Franse arbeiders naar Z-W-Vlaanderen om te werken. Hun aantal nam tussen 2006 en 2016 toe met +66,7%. Ondanks deze positieve aantrekkingskracht uit andere regio's wordt de hoge 'brain drain' nog steeds wel als een belangrijke zwakte beschouwd voor Z-W-Vlaanderen (RESOC Z-W-Vlaanderen 2019).

Kennis- en onderzoeksinfrastructuur

Op het vlak van kennis- en onderzoeksinfrastructuur zien we binnen Z-W-Vlaanderen dat de stad Kortrijk de hoogste concentratie van instellingen kent. Kortrijk telt ongeveer 15.000 studenten die studeren in één van de 4 hoger onderwijsinstellingen, zijnde 2 hogescholen (Howest en VIVES) en 2 universiteiten (KU Leuven Kulak en UGent Campus Kortrijk)⁵. Daarnaast vestigden zich recentelijk ook enkele toonaangevende onderzoeksinstellingen in de Kortrijkse regio, zoals bv. een vestiging van Flanders Make, alsook het VEG-i-TEC onderzoekscentrum. Flanders Make geldt als één van de vier grote strategische onderzoekscentra van Vlaanderen, naast Imec-iMinds, VIB en Vito en heeft vestigingen in Leuven, Lommel en Kortrijk. De focus van de Kortrijkse vestiging ligt op product-innovatie binnen de mechatronica- en de machinebouwsector, aansluitend op het economische weefsel hierrond actief in de regio (Flanders Make 2021). Hiernaast is ook het VEG-i-TEC onderzoekscentrum van de UGent actief in Kortrijk, dat een levend labo voorziet voor de aardappel- en groentenverwerkende industrie. Het centrum legt zich toe op industrieel toegepast onderzoek, niet enkel op laboschaal maar ook op semi-industriële schaal. Daarbij vindt er nauwe samenwerking plaats tussen bedrijven en onderzoekers om op het vlak van innovatie rond verwerkingsprocessen van groenten en aardappelen, alsook omtrent energie en waterbeheer in de agro-voedingsindustrie (VEG-i-TEC 2021).

4.2 REGIO GENT⁶

Economische basischets

De Gentse economie werd anno 2018 omschreven als "gekenmerkt door een solide groei en een veerkrachtig ondernemingsweefsel" (Gent in Cijfers 2018, p.37). Er wordt daarbij gewezen op een relatief gediversifieerde economische structuur waarin zowel industrie, kennis- en onderwijsinstellingen, een gekwalificeerde arbeidspool, een sterke lokale consumentenmarkt alsook de haven een belangrijke rol spelen. De Gentse economie kende tussen 2005 en 2015 een robuuste jaarlijkse economische groei (3,71%), die systematisch hoger lag dan die van het Vlaamse gewest (3,04%) en het gemiddelde voor de 13 Vlaamse centrumsteden (2,99%) (Federaal planbureau 2018).Tussen 2009 en 2015 was er in Gent een forse netto-jobcreatie en dat resulteerde in een relatief hoge jobratio.

De Gentse economie wordt verder als arbeidsintensief gekarakteriseerd: er is relatief veel arbeid nodig om een euro toegevoegde waarde te creëren (Provincie Oost-Vlaanderen 2018). Dit hangt samen met de sectoren die meer in het Gentse te vinden zijn dan elders in Vlaanderen: textiel en kleding, voeding, metaal en automobiel. Gent is minder gespecialiseerd in kapitaalintensieve sectoren zoals chemie, farma en de vervaardiging van informaticaproducten en onderscheidt zich daarbij van de andere

⁵ Bron: <https://www.kortrijk.be/hoger-onderwijs>

⁶ De cijfergegevens uit deze socio-economische bespreking zijn afkomstig uit de Omgevingsanalyse Gent in Cijfers (2018) en de sociaaleconomische situatieschets Oost-Vlaanderen (2018 & 2020).

Vlaamse steden door een relatief gediversifieerde economische structuur. De concentratie van economische activiteiten is er hoger dan het gemiddelde voor het Vlaamse Gewest.

Een ander specifiek kenmerk van de Gentse economie is het relatief groot belang van de industrie. De secundaire sector zorgt voor 18% van de jobs in het Gentse. Samen met Antwerpen is Gent verantwoordelijk voor bijna de helft van de industriële tewerkstelling in de Vlaamse steden (Gent in Cijfers 2018). Een belangrijke reden voor de industriële activiteit in Gent is de aanwezigheid van de haven, die zorgt voor ongeveer 7,9 miljard euro toegevoegde waarde. De haven is bovendien verantwoordelijk voor zo'n 64.000 jobs, waarvan 28.000 directe jobs en 36.000 indirecte jobs (Mathys 2017). De industrie is op zijn beurt sterk verweven met andere sectoren en heeft dus een relatief groot multiplicatoreffect. Hierdoor resulteert een toename in industriële activiteit tot een meer dan evenredige toename van de totale economie (Gent in Cijfers 2018). Sinds eind 2017 vormen de Gentse zeehaven en Zeeland Seaports samen North Sea Port (NSP), een 60-kilometer-lang grensoverschrijdend havengebied van Gent in België tot Vlissingen in Nederland. NSP is de derde grootste haven in Europa, vooral gespecialiseerd in bulk- en algemeen vrachtverkeer. Absolute specialiteit van NSP zijn onder andere ijzererts, kolen, levensmiddelen, granen en meststoffen. Daarnaast verwerkt NSP ook vooral staal, papier, hout en fruit (POM Oost-Vlaanderen 2020).

Kennis- en onderzoeksinfrastructuur

De Gentse regio wordt gekarakteriseerd door een sterke aanwezigheid van onderwijsinstellingen. Gent telt vier hogescholen, samen goed voor een breed pallet aan opleidingen: de Hogeschool Gent (ca. 13.000 studenten), LUCA School of Arts (ca. 2000 studenten), Artevelde Hogeschool (ca. 12.000 studenten) en Odisee (Gent, Aalst, Sint- Niklaas: ca. 6000 studenten) (Provincie Oost-Vlaanderen 2018). De Universiteit Gent is met ca. 44.000 studenten, 9000 personeelsleden en meer dan 86 vakgroepen, verspreid over 11 faculteiten, een van de grootste universiteiten in het Nederlandse taalgebied. De universiteit investeert fors in onderzoeksgebieden als gen- en biotechnologie, nanotechnologie en geneeskunde. Veel startups zijn spin-offs van de universiteit en hebben daarbij hun wortels in academisch onderzoek (POM Oost-Vlaanderen 2020). Wat innovatieontwikkeling betreft is Gent hoofdzakelijk actief in speerpuntclusters zoals biotech, clean tech, nieuwe materialen, health tech, ICT en de creatieve sectoren. Cijfers over de inbreng van durfkapitaal bevestigen de sterke positie van het Gentse start- up & scale-up landschap. De Gentse scale-up technologiebedrijven konden in 2017 meer kapitaal aantrekken dan gelijk welke andere Belgische stad (93 miljoen euro) (Gent in Cijfers 2018).

De zuidelijke mozaïek in regio Gent wordt omschreven als een van de topregio's in Europa op het vlak van kenniseconomie en hightech economie (Stad Gent 2020). Meer dan 100 start-ups en scale-ups in o.a. life sciences, MedTech, AI, ... zijn hier gevestigd. Een van de toonaangevende onderzoekscentra die op deze site is gevestigd betreft bv. CAPTURE, een onderzoeks- en valorisatiegebouw waarin partners uit de onderzoeksinstellingen UGent, VITO & UA de krachten bundelen om de doorstroming van nieuwe technologieën rond duurzaam hergebruik van water, plastics en CO2 naar industrie en maatschappij te bevorderen⁷.

4.3 REGIO KEMPEN⁸

Economische basisschets

⁷ Voor meer informatie, zie: <https://capture-resources.be/capture-building>

⁸ De cijfergegevens uit deze socio-economische bespreking zijn afkomstig uit de socio-economische analyses Kempen opgemaakt door het Streekplatform Kempen in 2018 & 2020.



Het bruto binnenlands product van de regio Kempen kwam overeen met 4,5% van het nationale BBP in 2016. Het jaarlijks BBP van de regio bedroeg dan zo'n 19 miljoen euro, met een toename van zo'n 20% t.a.v. 2010. Deze toename van het BBP kan zowat aan alle sectoren toe te schrijven, maar vooral de sectoren 'verwerkende nijverheid, mijnbouw en andere industrie' neemt in de regio een belangrijk aandeel in. Hieruit komt het gewicht van de sectoren 'verwerkende nijverheid, mijnbouw en andere industrie' in de Kempense economie duidelijk naar voren (Streekplatform Kempen 2018). In vergelijking met Vlaanderen zien we in de Kempen een veel beperkter gewicht voor de sectoren 'groot- en detailhandel, transport, verschaffen van accommodatie en maaltijden' en 'openbaar bestuur en defensie, verplichte sociale verzekeringen; onderwijs; menselijke gezondheidzorg en maatschappelijke dienstverlening'.

De regio Kempen is goed voor 7,58% van de Vlaamse arbeidsplaatsen. Sectoren met het grootste aandeel Kempense arbeidsplaatsen binnen de Vlaamse arbeidsplaatsen betreffen 'Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten' (54,89%), 'Winning van delfstoffen' (42,08%), 'Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied' (20,07%), 'Tabak' (22,49%) en 'Papier en karton' (14,57%) (Vanthillo et al. 2014). Daarnaast is de 'bouwnijverheid' de activiteitentak met het hoogste aantal loontrekkenden die ook een groter aandeel inneemt in de Vlaamse tewerkstelling dan gemiddeld in de Kempen (10,20%). Ook in de activiteitentak 'winning van delfstoffen', denk bv. aan zandontginning, nemen Kempense loontrekkenden een hoog aandeel van alle Vlaamse loontrekkende tewerkstelling in (34,22%).

De jobgroei in de Kempen situeert zich voornamelijk in de dienstensectoren, zowel commercieel (+10.152 jobs t.a.v 2010) als niet-commercieel (+2.970 jobs) (Streekplatform Kempen 2020). In verhouding is de groei aan arbeidsplaatsen in de landbouwsector het hoogst met 21,9% (+1.049 jobs) t.a.v. 2010. De bouwsector blijft het laatste decennium stabiel qua arbeidsplaatsen. De industriële sectoren verliezen 4,4% jobs ten aanzien van 2010 (-1.892 jobs). Bij de sectoren met meer dan 5.000 arbeidsplaatsen zien we een sterke groei in arbeidsplaatsen binnen de sector 'administratieve en ondersteunende diensten' (+55,2%) tussen 2010 en 2016. Ook de sectoren 'rechtskundige, boekhoudkundige, bedrijfskundige en technische dienstverlening' (+25,6%), 'landbouw, jacht en bosbouw' (+13,7%), 'openbaar bestuur' (+10,6%) en 'transport, logistiek en post' (+10,0%) groeien sterk.

79% van de BTW-plichtige ondernemingen in de regio heeft in 2016 geen werknemers, hetgeen het KMO-karakter van de regionale economie duidelijk aantoont (Streekplatform Kempen 2018). De sectoren die in de 29 Kempense gemeenten de meeste arbeidsplaatsen genereren zijn 'Maatschappelijke dienstverlening en gezondheidszorg' (11,21% in 2016). In de top vijf zit ook nog 'bouw' (8,99%), 'onderwijs' (7,75%) 'administratieve en ondersteunende diensten' (7,63%) en 'kleinhandel' (7,53%). 82.271 Kempenaren werkten in 2016 als loontrekkende in hoogtechnologische sectoren, goed voor 48,7% van alle loontrekkenden. In Vlaanderen gaat het om een aandeel van 52,5%.

Kennis- en onderzoeksinfrastructuur

Wanneer we scherpstellen op instellingen voor kennis en onderzoek, dan treffen we in de Kempen volgende spelers aan die actief zijn in de regio: Thomas More, KU Leuven, VITO en SCK CEN.

De Thomas More hogeschool biedt bachelors en graduatoren aan binnen vier campussen in de Kempen, zijnde Geel, Lier, Turnhout en Vorselaar en is lid van de associatie KU Leuven. Deze vier campussen bieden samen onderwijs aan zo'n 7500 studenten. Volgende onderzoeksgroepen zijn er daarbij aanwezig: agro-voeding, duurzame energiesystemen, biomedische technologie, chemie & farmaceutica en sociale inclusie. Daarnaast worden er in Geel door de KU Leuven ook academische opleidingen zoals biowetenschappen georganiseerd. Grenzend aan de terreinen van Thomas More in Geel wordt er verder ook een innovatiecampus ontwikkeld waar ingezet wordt op toepassingsgerichte



5 ANALYSE

We maken hieronder gebruik van het conceptueel raamwerk van de regimebenadering als analytisch kader om per focusregio de aangetroffen dynamieken in samenwerking in meer detail te ontleden op basis van de afgenomen interviews en de uitgevoerde documentenanalyse. We besteden daarbij aandacht per regio op welke wijze er rond bepaalde inhoudelijke thema's interactie ontstaat, welke vormen van coalities er daarbij aangegaan worden, hoe de samenwerking in de regio valt te kwalificeren en in welke mate er vormen van hulpbronnen en capaciteit doorheen coalities in de regio's worden gemobiliseerd.

5.1 REGIO Z-W-VLAANDEREN

5.1.1 Agenda

We merken op dat er in Z-W-Vlaanderen nog steeds gestreefd wordt naar een gedeelde regionale agendavorming via streekvisies die worden opgemaakt vanuit een breed partnerschap tussen streekactoren in de regio en die gezamenlijke socio-economische ambities formuleren. Dat partnerschap omvat samenwerking tussen steden en gemeenten, de provincie West-Vlaanderen, de Vlaamse overheid, de sociale partners en streekpartners om de streekvisie maximaal te kunnen realiseren. Er wordt in dit verband door verschillende respondenten gewezen op de sterke traditie die Z-W-Vlaanderen heeft inzake regionale samenwerking op basis van vertrouwen en gelijkwaardigheid waarbij de rol van de betrokken streekpartners flexibel kan worden ingevuld.

De socio-economische streekvisies voor Z-W-Vlaanderen en de pijlers en bouwstenen die binnen deze agenda's naar voren komen tracht men ook in te bedden in een groter geheel, waarbij er naar interactie en afstemming met andere beleidsdomeinen wordt gezocht. Voor het realiseren van socio-economische ambities tracht men belangrijke verbindingen te leggen met verschillende omgevingsfactoren zoals efficiënt ruimtegebruik, duurzame mobiliteit, gezonde leefomgeving, ... (zie bv. ook Contrei 2018). Er wordt dus actief gezocht naar inhoudelijke raakvlakken tussen de pijlers van de socio-economische streekvisie en de gedetecteerde omgevingsfactoren. Om deze socio-economische streekvisies te kunnen realiseren wordt de samenwerking tussen de betrokken (hoofdzakelijk bestuurlijke) actoren sterk benadrukt, waarbij vertrouwen en gelijkwaardigheid tussen streekpartners als belangrijke en noodzakelijke uitgangspunten worden geponeerd. Het bundelen van de krachten moet daarbij versnippering tegen gaan en de samenwerkingsschaal dient flexibel aangepast te worden in functie van de slagkracht (RESOC Z-W-Vlaanderen 2020). De finaliteit van het streekpartnerschap wordt daarbij gelegd op het bundelen van de krachten van alle betrokken streekpartners in het belang van de regio.

In de ontwikkelde streekvisie 2020-2030 worden er drie pijlers vanuit een socio-economische focus voorop gesteld om de streek verder uit te bouwen (RESOC Z-W-Vlaanderen 2019):

1. Economische groei en transformatie;
2. Kansrijke arbeidsmarkt;
3. innovatieve leeroplossingen.

Elk van deze pijlers werd vervolgens gelinkt aan specifieke bouwstenen die verwijzen naar de socio-economische basiskarakteristieken van de regio. Binnen deze bouwstenen wordt o.a. het belang van regiobranding rond creatieve maakindustrie, het stimuleren van ondernemerschap en werknemerschap, het uitbouwen van co-creatiehubs en het valoriseren van toegepast onderzoek en innovatie op maat van het bedrijfsleven als belangrijke elementen naar voren geschoven (RESOC Z-W-

Vlaanderen 2019). Het visiedocument vertrekt daarbij niet van een wit blad, maar bouwt in belangrijke mate verder op eerder ontwikkelde strategische agenda's voor de regio, zoals bv. het streekpact Z-W-Vlaanderen 2013-2018.

Een interessante, open vraag in het kader van agendavorming betreft echter hoe deze streekvisiedocumenten die vanuit een eerder bestuurlijke reflex ontwikkeld worden zich verhouden tot andere vormen van afspraken en overeenstemming die tot stand komen doorheen meer informele contacten tussen ook private spelers die binnen de regio actief zijn. Verschillende respondenten wijzen namelijk op het belang in de regio van contacten en dynamieken die zich los van formele agenda's ontwikkelen en die in het verleden een sterke druk op deze bestaande structuren en agenda's hebben uitgeoefend. Men verwijst daarbij naar een sterke interactie tussen invloedrijke figuren binnen politiek, bedrijfsleven en middenveld die de dynamiek in de regio mee hebben vormgegeven en die de grote lijnen van regionale compromissen en agendavorming, bv. omtrent het belang van design en innovatieontwikkeling in de regio, hebben vastgehouden doorheen de jaren en doorheen tal van initiatieven concreet hebben doen gestalte krijgen.

5.1.2 Coalities

We bespreken hieronder de formele samenwerkingsverbanden die we konden aantreffen in de regio om economisch overleg en dynamiek onder streekactoren gestalte te geven en staan daarvoor stil bij de initiatieven die worden uitgerold om de ambities verwoord in de streekvisie in de praktijk te brengen. We benadrukken echter ook hier dat regionale coalities niet enkel door formele samenwerking gestalte krijgt, maar dat ook vormen van informeel overleg en uitwisseling in de regio hierbij een belangrijke rol spelen. We belichten deze dynamieken dan ook uitgebreider bij het bespreken van de samenwerkingsmodus in de regio.

- Regioraad

Sinds in 2019 de RESOC-werking in Z-W-Vlaanderen werd stopgezet, geldt de Regioraad Zuid-West-Vlaanderen als het (bestuurlijke) forum waar de gemeenten, het socio-economisch middenveld, de provincie West-Vlaanderen en streekparlementairen elkaar ontmoeten. Binnen de Regioraad wordt er regionale afstemming gezocht onder socio-economische actoren om aan een aantal thematische streekvisies uitvoering te geven (Leiedal 2020). De coördinatie van dit forum wordt opgenomen door intercommunale Leiedal, in samenspel met de Provincie West-Vlaanderen. Beiden bieden hieraan operationele en logistieke ondersteuning en participeren als waarnemers. De Regioraad vindt plaats op een tweemaandelijks basis, waarbij de agenda van de regioraad wordt vastgelegd door de conferentie van burgemeesters. De voorbereiding van de regioraad gebeurt door een dagelijks bestuur, zijnde het socio-economisch forum bestaande uit een afvaardiging van drie burgemeesters, Leiedal en het provinciebestuur.

Naast de concrete afstemming rond inhoudelijke dossiers werd er binnen de Regioraad in samenwerking met alle streekpartners de hierboven gesitueerde socio-economische streekvisie voor Z-W-Vlaanderen 2020-2030 afgestemd en goedgekeurd (Just Make It), alsook een ruimtelijke regionale visie (Contrei 2018). Ook werd er recentelijk een Regionaal Relanceplan opgemaakt 'Let's make it' waarin de betrokken partners zich mobiliseren om in het kader van de COVID-19 crisis extra middelen van de federale en Vlaamse overheid te mobiliseren (Regioraad 2020).

Respondenten merken nog steeds een zekere nood op in Z-W-Vlaanderen om voor projecten die van regionaal belang zijn, bv. rond infrastructuur, terug te koppelen naar bestuurlijke platformen zoals de regioraad, waar ook de sociale partners hierrond dan hun bijdrage kunnen leveren. Men geeft ook aan dat dit streekoverleg in Z-W-Vlaanderen nog sterker uitgebouwd is dan elders in West-Vlaanderen en dat er nog sprake is van een zeker engagement bij maatschappelijke actoren om hierin te participeren. Er worden daarbij inspanningen geleverd om dynamiek te creëren rond deze werking door ook



uitwisseling en contacten te voorzien met spelers uit het ruimere economische domein, zoals bv. uit het bedrijfsleven. Wel wordt er aangestipt dat het niet eenvoudig is om lokale politici steeds voldoende betrokken te houden bij deze werking, gezien de besproken socio-economische dossiers zich in belangrijke mate lijken te situeren rond dynamieken die, mee onder impuls van het provinciebestuur, te situeren zijn op het provinciale niveau. Ook lijkt het feit dat de betrokken werkgever- als werknemersorganisaties zich op provinciale schaal georganiseerd hebben (o.m. als gevolg van besparingen en om schaalgrootte te bereiken voor specialisatie) het moeilijker te maken dan vroeger om vanuit de sociale partners sterk in dit regionale overleg te investeren. Ten slotte wijst men er ook op dat het politieke draagvlak voor streekoverleg met sociale partners minder breed gedragen wordt dan voordien, gezien niet alle betrokken politieke partijen de noodzaak inzien om rond streekdossiers te investeren in een sterke dialoog met het middenveld. Hoewel dergelijk overleg dus nog steeds bestaat, lijkt de toekomst ervan eerder onzeker en is het met name sterk afhankelijk van de mate waarin het provinciebestuur en Leiedal hierin willen blijven investeren, zeker na het wegvallen van de financiering in kader van het ‘versterkt streekbeleid’ (zie Vlaamse regering 2019). Het beeld is dat er eerder rond concrete projecten coalities ontstaan waarbij zowel private spelers, onderwijs- en onderzoeksinstellingen als overheden betrokken zijn. Tegelijkertijd worden die projecten wel beschouwd als gekoppeld aan de eerder gesitueerde streekvisies, zoals bv. ‘Just Make it’ (Regioraad 2020).

- Fabrieken voor de toekomst

In lijn met de ambitie uit de streekvisie 2020-2030 rond het valoriseren van toegepast onderzoek en het in de praktijk brengen van innovatie op maat van het bedrijfsleven, werd er het samenwerkingsverband ‘Fabrieken voor de Toekomst’ ontwikkeld. Binnen dit initiatief wordt er vanuit de POM West-Vlaanderen ingezet op een hechte samenwerking tussen bedrijfswereld, kennisinstellingen en overheid. Daarbij wordt er de focus gelegd op de economische sectoren die in West-Vlaanderen bijzondere groeimogelijkheden vertonen, zijnde Nieuwe Materialen, Voeding, Blue Energy, Machinebouw en Mechatronica en Zorgconomie¹¹.

Het doel van dit samenwerkingsverband bestaat erin om bedrijven vlottere toegang te geven tot innovatie, kennis en knowhow om verdere economische ontwikkeling te stimuleren. Hiervoor wordt er gewerkt met aanspreekpunten per sector die bedrijven begeleiden naar de juiste partnerschappen om in te zetten bv. op productoptimalisatie, het vinden van geschikte infrastructuur en export, met als doel om voor een optimale voedingsbodem te zorgen in de verdere ontwikkeling van bedrijvigheid, zowel regionaal als internationaal (POM West-Vlaanderen 2019). De cluster ‘Machinebouw & Mechatronica’ (M&M) speelt daarbij een belangrijke rol voor de regio Z-W-Vlaanderen. In samenwerking met de kennispartners wordt er hierbinnen gewerkt aan de ontwikkeling van open test- en innovatieplatformen, gebaseerd op de noden van en de opportuniteiten in het bedrijfsleven. Zo werd er bv. binnen het kader het EFRO-project ‘Machinebouw & Mechatronica centrum’ (2017-2018) 5 nieuwe labs ontwikkeld als een samenwerking tussen de kennispartners KU Leuven Campus Brugge, UGent Kortrijk, Sirris en HOWEST, met als ondersteunende partners de POM West-Vlaanderen en TUA West¹².

Respondenten wijzen erop dat initiatieven zoals ‘Fabrieken voor de Toekomst’ een sterke dynamiek kennen in Z-W-Vlaanderen en een van de vehikels zijn waarlangs triple helix samenwerking concreet in de regio gestalte krijgt. Deze ontwikkelingen lijken daarbij echter niet direct het gevolg te zijn van beslissingen die genomen worden vanuit overlegstructuren zoals de Regioraad, maar hangen eerder samen met engagementen van leidende figuren in de regio en de langdurige samenwerking die hieruit

¹¹ Bron: www.fabriekenvoordetoekomst.be

¹² Voor meer info, zie: <https://fabriekenvoordetoekomst.be/mmlabs>

5.2 REGIO GENT

5.2.1 Agenda

We merken op dat in de regio Gent aspecten van regionale agendavorming zich deels op andere wijze manifesteren dan in de regio Z-W-Vlaanderen. De klassieke streekwerking lijkt in de regio Gent minder sterk aanwezig te zijn en/of door te werken – al werkt Veneco als intercommunale voor de regio rond Gent hier wel op een aantal terreinen - en de nadruk ligt er in verhouding sterker op bepaalde vormen van triple helix samenwerking rond economische opgaven die spelen binnen de regio. Uitdagingen rond het duurzaam ontwikkelen van het havengebied en de ambitie om een toonaangevende regio uit te bouwen op het vlak van technologie en innovatie worden daarbij als belangrijke elementen door respondenten naar voren geschoven.

In tegenstelling tot de regio Z-W-Vlaanderen merken we hier op dat de klassieke streekactoren minder prominent aanwezig zijn. In de regio Gent lijkt het idee van de opmaak van gedeelde geïntegreerde streekvisies, waarin de klassieke streekpartners een gezamenlijke socio-economische agenda voor de regio vastleggen, verlaten te zijn. Respondenten linken deze vaststelling met het gegeven dat in de regio sinds de stopzetting van het versterkt streekbeleid ‘Regionetwerk Gent’ geen specifieke fora meer bestaan waarin de stad Gent en de omliggende gemeenten in de regio over economische beleid en innovatie dialogeren. Verder merkt men in dit verband op de economische profielen van verschillende delen van de regio sterk uiteen lopen, wat het lastig maakt om hierrond tot een gezamenlijke regionale agenda te komen.

Voor de specifieke economische opgaven en uitdagingen die spelen binnen bepaalde gebieden in de regio zien we wel dat er ambities en visiedocumenten worden opgemaakt om gemeenschappelijke taken en acties te bepalen. Een belangrijk voorbeeld hiervan merken we op in het havengebied, waar een werkagenda voor het North Sea Port District werd opgemaakt om aan de slag te gaan met de vele grensoverschrijdende kansen in het havengebied. Binnen deze werkagenda worden gemeenschappelijke taken en acties en hun ruimtelijke impact bepaald met het oog op de uitbouw van het North Sea Port District tot één grensoverschrijdend economisch gebied (NSP 2019). Ook specifiek voor de energieopgave binnen het havengebied wordt er in het Smart Delta Resources samenwerkingsverband (zie verder hieronder) aan agendavorming gedaan door de opmaak van een gezamenlijk regioplan 2030-2050. Hierbinnen worden engagementen verwoord om dit industrieel gebied klimaatneutraal te krijgen en beschrijft men reductiepaden om samen met bedrijven en overheden aan beide landsgrenzen een energietransitie op basis van een concreet stappenplan te realiseren. De agendavorming is met andere woorden niet zozeer gekoppeld aan één strategische visie op de regio Gent, maar eerder gericht op thema’s die van toepassing zijn op verschillende delen van de regio of de huidige afbakening overschrijden.

5.2.2 Coalities

We situeren hieronder de samenwerkingsverbanden en overlegstructuren rond economie en innovatie die we in de Gentse regio op basis van onze bevraging konden aantreffen. We belichten beknopt de opzet en werking van deze initiatieven, om vervolgens in de sectie ‘samenwerkingsmodus’ dieper in te gaan op de dynamiek die we aantreffen tussen de betrokken actoren hierbinnen.

Als eerste situeren we de samenwerkingsverbanden in de Gentse Kanaalzone waarbinnen de hierboven gesitueerde vormen van regionale agendavorming tot stand komen. Vervolgens gaan we dieper in op de initiatieven die vanuit de Stad Gent en de provincie Oost-Vlaanderen worden opgezet om rond economische ontwikkeling & innovatie tot afstemming te komen met relevante actoren.



- North Sea Port District

Een van de belangrijkste grensoverschrijdende economische samenwerkingsverbanden die volgens respondenten een sterke dynamiek veroorzaakt in de regio is het zogenaamde North Sea Port dat ontstaan is door de fusie in 2018 van het Nederlandse Zeeland Seaports (Vlissingen en Terneuzen) en het Gentse Havenbedrijf. Met de fusie profileert North Sea Port zich als een sterke economische speler in Europa, gezien zijn strategische locatie binnen het Noordzeegebied. North Sea Port positioneert zich daardoor nu in de top drie qua havens toegevoegde waarde, na Antwerpen en Rotterdam, en in de top tien van Europa qua volume goederenvervoer per zeeschip (AWB 2019). Door de vorming van één havengebied mikt North Sea Port erop om deze cijfers nog te verbeteren: hogere toegevoegde waarde, meer overslag via zeevaart én via binnenvaart, meer werkgelegenheid en meer innovatieve bedrijven op de nog uitgeefbare gronden. Door een gezamenlijke aanpak van de uitbreidingsmogelijkheden aan beide kanten van de landsgrens krijgen de havens daarbij de mogelijkheid om beter in te zetten op clustering van nieuwe innovatieve bedrijven (NSP 2021).

Via het North Sea Port district wil men sterker en intenser samenwerken binnen dit grensoverschrijdende gebied waar het samengevoegde North Sea Port de ruggengraat van vormt. De samenwerking bestaat daarbij uit acht publieke aandeelhouders. Langs Nederlandse kant zijn dat de provincie Zeeland (25%) en de gemeenten Borsele, Terneuzen en Vlissingen (elk 8,33%). Langs Vlaamse kant gaat het om de stad Gent (48,52%), de gemeenten Evergem (0,03%) en Zelzate (0,005%) en de provincie Oost-Vlaanderen (1,444%). Al deze aandeelhouders worden betrokken en geïnformeerd gehouden in een aandeelhouderscommissie waarin alle verkozenen van de gemeenteraden, de Nederlandse raden en staten en de provincieraden zetelen (NSP 2021). Verder vindt er ook structureel en bilateraal overleg met de aandeelhouders plaats en is er om toezicht te houden op de belangrijkste beslissingen van North Sea Port ook een toezichhoudend orgaan opgericht waarin zowel vanuit de Nederlandse als Vlaamse aandeelhoudersgroep vier leden worden voorgedragen.

- Smart Delta Resources

Een tweede belangrijk samenwerkingsverband dat recentelijk dynamiek veroorzaakt in het havengebied is het Smart Delta Resources netwerk (SDR). Het gaat hier om een internationaal samenwerkingsverband van grote bedrijven uit de chemie, staal, energie en food industrie met actieve ondersteuning van de provincies Oost-Vlaanderen (België) en Zeeland (Nederland), North Sea Port en NV Economische Impuls Zeeland. SDR werkt aan grensoverschrijdende oplossingen die de Schelde-Deltaregio toekomstbestendig en duurzaam moeten maken. Het platform is in 2014 opgericht met het oog op synergie tussen warmte, grondstof- en afvalstromen uit industriële processen (SDR 2020a). De focus is al vrij snel komen te liggen op concrete, innovatieve projecten die gericht zijn op CO2-reductie, duurzame grondstoffen en groene energie. De samenwerking wil daarbij een substantiële bijdrage leveren aan de Europese en landelijke klimaatdoelstellingen.

SDR heeft als missie om een substantiële bijdrage leveren aan het totale transitieproces naar een klimaatneutrale economie, gebaseerd op hernieuwbare energie en grondstoffen. Dit geldt zowel voor bestaande fossiel gebaseerde industrieën als voor toekomstige industrieën. De ambitie is daarbij om naar een competitieve en klimaat neutrale industrie in de regio te evolueren tegen 2050 (SDR 2020b). SDR wordt door respondenten gezien als de organisatie die de regio voert over het transitieprogramma voor de regio. Er wordt daarbij de ambitie uitgesproken om de grootste groene energie en waterstof regio te zijn van Nederland, Vlaanderen en Europa (SDR 2020a). Een belangrijke mijlpaal voor het netwerk in 2020 betrof de opmaak van een regioplan 2030-2050. Daarin werd de gekozen strategie en transitiepaden uitgezet om klimaatneutraliteit en verduurzaming van de regio te bereiken. Op basis van de geselecteerde transitiepaden werden vier prioritair programma's opgezet, waarin de mogelijkheden rond grootschalige elektrolyse in de regio, de aanpak van carbon opslag & stockage, de

verzwaring van de elektrische infrastructuur en het thema van diepe geothermie verder werden onderzocht en uitgewerkt (SDR 2020b).

- Ghent Economic Board

Binnen de stad Gent wordt de Ghent Economic Board (GEB) naar voren geschoven als het overlegorgaan waar de Gentse economische ambities aan bod komen. Het betreft een overlegorgaan opgericht in 2020 waarin de stad Gent samen met belangrijke partners ambieert om de economie van de toekomst verder te versterken en te ondersteunen (Stad Gent 2020). De gezamenlijke ambitie daarbij betreft om Gent te laten uitgroeien tot technologiehoofdstad van Europa en op die manier voor extra jobs en welvaart te zorgen. Binnen de GEB zetelen naast de Stad Gent de belangrijkste partners die actief zijn of werken rond innovatie in de Gentse economie, zoals de UGent, North Sea Port, Provincie Oost-Vlaanderen, UNIZO, Voka, Flanders Investment & Trade, IMEC, UZ Gent - MedTeG, VIB en enkele hoofdrolspelers uit de technologische sectoren biotech, healthtech, cleantech en digitale innovaties. De ambitie daarbij is om cross-sectorale en cross-disciplinaire linkjes leggen in functie van hogere socio-economische doelstellingen. Daarbij worden de betrokken partners geacht de verwoorde ambities ook uit te dragen naar hun nationale en internationale netwerken met als doel om investeerders aan te trekken en internationale aantrekkingskracht van Gent als economische regio te versterken (Provincie Oost-Vlaanderen 2020).

De GEB wordt omschreven als een informeel overlegorgaan en adviseert het stedelijke economische beleid (Stad Gent 2020). Het ambieert om Gent beter te positioneren in haar relaties met hogere overheden, ondernemers en investeerders, zowel op nationaal als internationaal niveau. Hiertoe krijgt men het mandaat om een aanpak uit te werken rond Gentse socio-economische uitdagingen en krijgt men een adviesrol toebedeeld in een voorzien speerpuntenfonds waarmee zal worden ingezet op gerichte investeringen (Stad Gent 2020). Daarbij wordt er ook afstemming gezocht met andere bestaande overlegplatformen en andere initiatieven vanuit de stad rond economische innovatie en ondernemerschap, zoals bv. de Cleantech cluster Regio Gent.

- Cleantech Cluster Regio Gent

Een ander initiatief dat we aantreffen in de regio rond het stimuleren van innovatie en technologieontwikkeling betreft de Cleantech Cluster Regio Gent (CCRG). Met de CCRG engageren vanaf 2016 verschillende partners zich om de Gentse regio uit te bouwen tot een actief cleantech ecosysteem, waarbij een sectoroverschrijdende aanpak op het vlak van energie, materialen, water en mobiliteit naar voren wordt geschoven (CCRG 2016). Binnen dit platform verenigen de Stad Gent, North Sea Port, de Universiteit Gent, de Provincie Oost-Vlaanderen, de POM Oost-Vlaanderen en i-Cleantech Vlaanderen zich met elkaar om Gent internationaal bekend te maken als belangrijke speler in de Cleantech cluster en beoogt men een actief cleantech ecosysteem in regio Gent tegen 2030.

De zes partners onderschrijven drie basisprincipes om via dit platform de CCRG vorm te geven, zijnde (1) het werken in co-creatie met initiële en nieuwe actoren; (2) actie- en resultaatgericht werken en (3) het bijdragen tot de uitbouw van een goed functionerend ecosysteem.¹³ Er worden daarvoor geen formele structuren opgericht, maar men streeft ernaar te werken op basis van gelijkwaardigheid, waarbij elke partner een bijdrage kan leveren in functie van het gemeenschappelijke doel. Het creëren van de juiste randvoorwaarden voor een optimale ontwikkeling van een Cleantech Cluster regio Gent staat daarbij centraal als leidraad.

Via het formuleren van doelstellingen en bijbehorende acties willen de betrokken partners de vestigingsfactoren voor een Cleantech Cluster Regio Gent optimaliseren. De doelstellingen hebben daarbij betrekking op het stimuleren van vraag gedreven kennisontwikkeling, het omzetten van kennis

¹³ Bron: <https://www.pomov.be/cleantech-cluster-regio-gent-van-lineair-naar-circulair/>



Ten eerste zijn de dynamieken in de regio in belangrijke mate geconcentreerd rond specifieke instellingen en ecosystemen die kenmerkend zijn voor het regionale economische weefsel, zoals de Gentse haven en de UGent als belangrijkste kennisinstelling. Deze specificiteit maakt dat er met een beperkt aantal economische spelers dynamiek kan gecreëerd worden in de regio, die enigszins los staat van bestuurlijke initiatieven en zonder dat er daarbij sprake lijkt van een sterke betrokkenheid van de sociale partners. We zien daarbij in de besproken coalities wel dat er sprake is van contacten en samenwerking met de werkgeversorganisaties (UNIZO & VOKA) voor de uitrol van concrete projectopgaven en ambities, maar ook dat de werknemersorganisaties hier nauwelijks in beeld lijken te komen. Daarnaast valt op dat andere, Vlaamse spelers actief rond innovatie zoals VLAIO, Flanders Investment & Trade, Vlaamse onderzoekscentra, alsook specifieke sectorfederaties in deze netwerken zijn vertegenwoordigd. Deze sterke Vlaamse betrokkenheid lijkt ook het belang van deze ontwikkelingen en dynamieken aan te tonen, die volgens respondenten niet enkel relevant zijn voor het schaalniveau van de ruimere regio Gent, maar ook voor het Vlaamse of zelfs internationale niveau.

De samenwerkingsmodus die dit in de regio tot gevolg heeft valt als eerder meervoudig en fluïde te karakteriseren. Respondenten geven aan dat er in de regio vooral een noodzaak wordt gevoeld om snel te kunnen schakelen rond thematische uitdagingen, bv. in het kader van duurzaamheidsdoelstellingen. Hiervoor wordt er op een projectmatige basis rond specifieke opgaven samengewerkt. Meer klassieke en generieke vormen van economisch overleg – zoals het vroegere SERR-/RESOC-overleg - lijken voor dit soort van opgaven als te weinig performant te worden ervaren, in het bijzonder door spelers uit het bedrijfsleven. Hierdoor zien we in de praktijk een sterke groei van netwerken en samenwerkingsverbanden die op een eerdere organische wijze tot stand komen, waarbij er gewerkt wordt op basis van partnerships zonder sterke centrale aansturing en/of hiërarchie.

In het verlengde daarvan zien we een voorkeur om te werken via projectorganisaties en feitelijke verenigingen, waarbij men bewust kiest voor lichte juridische vehikels en hulpstructuren die dynamisch en wendbaar zijn. In het havengebied bv. wordt er gewerkt via projectvennootschappen en verdragsrechtelijke structuren voor de bouw van infrastructuur. Dergelijke structuren volstaan volgens respondenten voor het realiseren van projectmatige opgaven in de mate dat er sprake is van sterke betrokkenheid onder de betrokken actoren, waaronder ook concrete engagements bij spelers uit het bedrijfsleven.

Binnen de ontwikkelde samenwerkingsmodus zien we ten slotte ook een tendens tot het oprichten van platformen, met publieke instanties die eerder een rol als verbinder opnemen tussen betrokken economische spelers in de regio rond een bepaald topic of thema. Binnen de GEB vertaalt deze opzet zich bv. in het zoeken naar synergiën door verschillende economische spelers rond innovatie in de regio rond een gezamenlijke agenda in contact met elkaar te brengen.

5.2.4 Hulpbronnen

We stellen vast dat de ondersteuning en capaciteit om de onderzochte samenwerkingsinitiatieven in de regio te realiseren zowel van publieke als private spelers afkomstig lijken te zijn.

Het SDR samenwerkingsverband kan voor zijn personeelcapaciteit aan publieke zijde rekenen op 3 voltijdse medewerkers die vanuit Nort Sea Port worden toegewezen (SDR 2020). Daarnaast wordt er ook vanuit de bedrijfswereld personeel voor dit netwerk beschikbaar gesteld (bv. 1 VTE door bedrijf ArcelorMittal). SDM kent ook verder een groot deel financiering uit private middelen. Er wordt gewerkt met een eigen begroting (ca. 800 000€ per jaar) die wordt samengebracht via lidmaatschapsgelden bij de betrokken spelers om zo projecten die nog in vroege onderzoeksfases zitten te kunnen financieren. Eenmaal projecten hier een zekere graad van maturiteit hebben bereikt, wordt de kennis in het netwerk samengebracht om specifieke projectvoorstellen te schrijven met het oog op het aanvragen

5.3 REGIO KEMPEN

5.3.1 Agenda

In de regio Kempen merken we op dat de dynamiek die zich rond regionale economische agendavorming ontwikkelt in belangrijke mate wordt teruggekoppeld naar de bestuurlijke platformen die hiertoe in de regio werden opgericht. Binnen deze platformen vindt er overleg tussen de klassieke streekactoren in de regio plaats, waarbij lokale overheden, sociale partners en regionale stakeholders gezamenlijke ambities voor de regio ontwikkelen in de vorm van streekpacten. Net zoals in Z-W-Vlaanderen betreft de visievorming die hierbinnen wordt ontwikkeld geen losstaand gegeven, maar bouwt deze in belangrijke mate verder op voorafgaande initiatieven in de regio, o.a. onder het RESOC Kempen en het programma ‘Versterkt Streekbeleid Kempen’ (Streekplatform Kempen 2019a).

Een recente illustratie van zo’n visiedocument vinden we terug in het ‘Kempenpact 2030’ dat in het kader van het Streekplatform Kempen in 2019 tot stand kwam. Hiervoor werkten de gemeenten, provincie, sociale partners, Kempense parlementairen en diverse sociaaleconomische actoren naar een toekomstvisie voor 2030 en werd er een actieprogramma ontwikkeld voor de regio Kempen om in te spelen op de veranderingen en uitdagingen waar de regio voor staat. In het kader van deze visievorming werd er een werking uitgebouwd rond 5 speerpunten: (1) ondernemen, innoveren & internationaliseren, (2) leren & werken, (3) welzijn & zorg, (4) ruimte om te ondernemen in een vlot bereikbare regio en (5) groene en duurzame Kempen (Streekplatform Kempen 2019b). We merken daarbij op dat het om een erg brede agendasetting gaat, die ruimer is dan enkel economische ambities, en de betrokkenheid van heel wat diverse middenveldactoren weerspiegelt, ook bv. uit de welzijnsfeer.

Vertrekkend vanuit dit brede kader zien we vervolgens dat er een reeks Kempenpact 2030-projecten worden ontwikkeld die een bijdrage aan deze ambities moeten leveren. De projecten zijn daarbij gestoeld op partnerschappen van meerdere actoren en behoren niet tot de kernactiviteit van één speler (Streekplatform Kempen 2019b). Via een tiental projectideeën werd er een toekomstbeeld voor de regio Kempen geconcretiseerd dat vorm kreeg via projectgroepen. Vanuit onze focus op economische ontwikkeling en innovatie bespreken we hieronder beknopt drie relevante projecten die in het Kempenpact 2030 naar voren worden geschoven: Kempenergie, Campus Campina en HAI Tech Fonds.

KempENERGIE

Vanuit de doelstelling om de Kempische CO₂ uitstoot te reduceren met 40% tegen 2030 door het toepassen van hernieuwbare energie wordt de ambitie geponoerd om een ‘Renewable Energy House’ op te richten in de regio, een Kempens leer- en beleefcentrum rond hernieuwbare energie. Via dit project wil men de Kempen een voortrekkersrol laten spelen op het vlak van hernieuwbare energie in Vlaanderen door professionals en particulieren te informeren, sensibiliseren en te overtuigen om tot actie over te gaan. In het verlengde hiervan streeft men naar het opstarten van praktijkgerichte opleidingen in energietechnieken in de streek om bij te dragen aan hernieuwbare energieprojecten bij Kempense bedrijven. Op die manier ambieert men meer hernieuwbare energieprojecten te realiseren in de regio en meer studenten de kans te geven om kennis en skills te ontwikkelen rond energietoepassingen¹⁵.

Voor de verdere uitwerking van dit projectvoorstel wordt er gerekend op een partnerschap bestaande uit actoren bij kennisinstellingen, middenveld, het bedrijfsleven en andere streekactoren waaronder

¹⁵ Bron: <https://www.streekplatformkempen.be/terugblik-2004-2020/toekomstforum-25-26-oktober/projectideeen-in-volle-uitwerking/kempenergie/>

ENKO, Campina Energie, IOK, Kamp C, GEBO, HITA, VITO, Thomas More, KU Leuven, Boerenbond, Innovatiesteunpunt en HT²O Campus Turnhout (Kempenpact 2030).

Campus Campina

Met als doel om ondernemerschap te stimuleren, de Kempen te branden als een innoverende en ondernemende regio en het aantrekken van ondernemerschap binnen de Kempense speerpuntsectoren (industry 4.0 – smart processing, health economy, agro-food, biobased economy) ambiëert men een incubatie en/of productieruimte te voorzien voor innoverende en startende ondernemers op de sites Open Manufacturing Campus (OMC) Turnhout en de innovatiecampus Geel. Rond deze twee innovatiepolen poogt men een netwerk van dienstverleners uit te bouwen met als doel om het bestaande aanbod voor ondernemers toegankelijker te maken. Op die manier wil men bouwen aan een ecosysteemwerking voor Kempense speerpuntsectoren waar innovatie en ondernemerszin kunnen versterkt worden door ruimte te creëren voor innovatieve groeibedrijven en door ondersteuning te bieden voor jonge starters. Belangrijk daarbij voor de uitbouw van Campus Campina is het voorzien van campusmanagers die actief kunnen bouwen aan dit ecosysteem door deze innovatiepolen actief te beheren en die bedrijven kunnen doorverwijzen naar gerichte dienstverlening¹⁶.

Voor de verdere uitwerking van deze aanpak wordt er beroep gedaan op het bestaande netwerk dat zich vormt rond Campus Campina bestaande uit overheden, kennisinstellingen, middenveldactoren en Vlaamse spelers rond innovatie. Meer specifiek gaat het om KU Leuven, Thomas More, VITO, SCK, VOKA-Kamer van Koophandel Mechelen-Kempen, UNIZO provincie Antwerpen, VLAIO-Team Bedrijfstrajecten,, de relevante speerpuntclusters (Flanders' FOOD, Catalisti), banken, I-Start Imec, Flanders Make en het Innovatiesteunpunt (Kempenpact 2030).

HAI Tech Fonds

Projecten en innovaties vragen niet alleen investeringen in samenwerking, maar ook financiële middelen. Het HAI Tech Fonds wil daarom een duurzame toolbox van bestaande en nieuwe financieringsinstrumenten uitwerken ter ondersteuning van de realisatie van het Kempenpact2030. Daarvoor wordt er voor de uitbouw van dit investeringsfonds specifiek gezocht naar institutionele en private investeringskanalen binnen de regio. Daarbij wil men zich voor 70% focussen op een beperkte set van strategische pijlers waarop de regio zich wil profileren. 30% wordt gereserveerd als flexibele ruimte om in te kunnen spelen op veelbelovende initiatieven buiten deze sectoren. Het Tech Fonds kan verder ook ondersteuning bieden aan startende ondernemers die met vragen zitten rond toegang tot financiële middelen om zo, in samenwerking met de innovatiecampus Geel en OMC Turnhout, te bouwen aan een innovatief Kempens ecosysteem. Naast projectfinanciering en bedrijfsfinanciering, wil men ook coaching en/of managementondersteuning ter beschikking stellen, in samenwerking met project Campus Campina¹⁷.

Dit projectidee wordt verder vormgegeven in partnerschap met de spelers betrokken rond het project Campus Campina en bouwt verder op dit bestaande netwerk (Kempenpact 2030).

5.3.2 Coalities

We bespreken hieronder het Streekplatform Kempen dat als voornaamste samenwerkingsverband rond economie en innovatie in de Kempense regio uit de gesprekken naar voren kwam.

De agenda van het Kempenpact 2030 kwam tot stand als een initiatief van het Streekplatform Kempen,

¹⁶ Bron: <https://www.streekplatformkempen.be/terugblik-2004-2020/toekomstforum-25-26-oktober/projectideeen-in-volle-uitwerking/campus-campina/>

¹⁷ Bron: <https://www.streekplatformkempen.be/terugblik-2004-2020/toekomstforum-25-26-oktober/projectideeen-in-volle-uitwerking/hai-tech-fonds/>

Een belangrijke motor voor samenwerking betreft het geïntegreerd territoriaal investeringsprogramma (GTI) waar De Kempen beroep op kan doen. Voor de periode 2014-2020 was er een budget van 9,5 miljoen euro beschikbaar voor de regio Kempen¹⁹. Ook voor het volgende GTI-programma zullen via een bottom-up aanpak de projectvoorstellen uit het Kempenpact 2030 nader geïntegreerd worden binnen dit programma. Aansluitend hierop worden er voor toekomstige projecten verdere mogelijkheden verkend tot alternatieve vormen van financiering, waarbij men bv. onder betrokken spelers rond innovatie via een klaverbladmodel financiële middelen tracht te mobiliseren (Streekplatform Kempen 2019a).

5.4 DE REGIO'S IN COMPARATIEF PERSPECTIEF

In deze sectie worden de onderzochte regio's onderling met elkaar vergeleken op basis van het gehanteerde analysekader. We gaan daarbij na welke relevante gelijkenissen en verschillpunten we kunnen vaststellen in de aspecten van agendavorming, coalities, samenwerkingsmodus en beschikbare hulpbronnen die we konden aantreffen.

5.4.1 Agenda

Als eerste stellen we vast dat het versterken van het economisch weefsel door het vooropstellen van ondernemerschap en het inzetten op innovatie op maat van het bedrijfsleven constante ambities zijn die we in alle onderzochte regio's konden aantreffen. We zien daarbij in alle regio's dynamieken ontstaan rond de ontwikkeling van triple helix verbanden tussen onderwijsinstellingen, bedrijven en overheden om aan deze ambities uitvoering te geven. De specifieke projecten en initiatieven die worden ontwikkeld verschillen dan weer per regio, waarbij we verschillende overheden per regio aantreffen in de rol van ondersteuner. Binnen de triple helix verbanden zien we echter niet zozeer de lokale of bovenlokale overheden hierbij de leidende rol opnemen, maar lijken deze eerder een faciliterende rol te spelen ten aanzien van kennisinstellingen en het bedrijfsleven die een belangrijk deel van de eigenlijke dynamiek van deze netwerken bepalen.

Ook de inhoudelijke agenda die men per regio wil aanpakken vertoont verschillpunten. Deze lijken samen te hangen met de specifieke kenmerken van het economisch weefsel dat we per regio kunnen aantreffen. Daarbij zijn de aanwezigheid en graad van ontwikkeling van infrastructuur rond spin-off & innovatie, de aanwezigheid van hogescholen en universiteiten in de streek en de dominante sectoren van bedrijvigheid belangrijke parameters om deze verschillen te verklaren. In Z-W-Vlaanderen en de Kempen valt daarbij op hoe de huidige agendavorming sterk verder bouwt en samenhangt met de ambities en doelstellingen die passen binnen eerder ontwikkelde visies, bv. in het kader van het versterkt streekbeleid. In deze regio's wordt ook sterker de nadruk gelegd op bestuurlijke afstemming, waarbij het samenspel en de samenwerking met streekpartners ook buiten het economische domein wordt benadrukt. In de Gentse regio lijkt dit minder sterk het geval en is er ook een onderscheid tussen de dynamieken waarin stad Gent en haven betrokken zijn. Er is hier sprake van meer diverse, sectorgerichte en thematische vormen van agendavorming die in mindere mate vanuit een bestuurlijke invalshoek tot stand lijken te komen en waar ook de stemmen van het bedrijfsleven en kennisinstellingen zwaarder in lijken door te wegen.

5.4.2 Coalities

We stellen vast dat de actorencoalities in de regio's tot stand komen doorheen een brede waaier van constellaties en initiatieven die per regio een bepaalde dynamiek creëren. Elke regio ontwikkelt specifieke actorencoalities die zich doorheen het geheel van deze interacties vormen, met een verschillende vorm van betrokkenheid en engagement van de betrokken actoren.

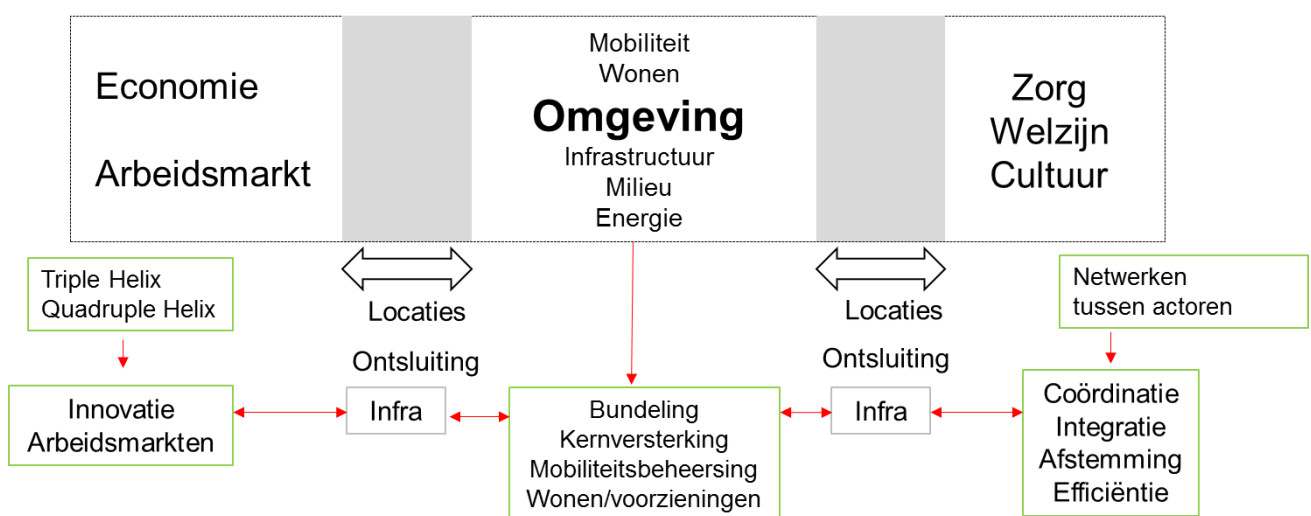
¹⁹ Bron: <https://www.vlaio.be/nl/media/323>

6 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

In dit onderzoeksrapport stond de vraag centraal welke dynamieken en tendensen bestaan op het vlak van samenwerking rond socio-economische ontwikkeling en innovatie binnen regio's in Vlaanderen en wat we daaruit kunnen leren voor de bredere agenda van regionale samenwerking in Vlaanderen. Via de bril van de zogenaamde 'regimebenadering' werden drie regio's (Zuid-West-Vlaanderen, Gent en Kempen) in beeld gebracht en beknopt met elkaar vergeleken. Op basis van deze analyse komen we hierbij tot volgende conclusies en beleidsaanbevelingen.

Eerst en vooral blijkt de dynamiek die we in de onderzochte regio's aantreffen rond economie en innovatie als fluïde en meervoudig te karakteriseren. We treffen doorheen onze analyse enerzijds elementen aan die samenhangen met of in het verlengde liggen van beleidsinitiatieven die in het kader van het RESOC/Versterkt Streekbeleid in het verleden werden opgezet en nog sterk op provinciebesturen, intercommunales en middenveldorganisaties proberen te bouwen. Anderzijds treffen we nieuwe dynamieken aan die zich expliciet situeren rond aspecten van innovatieontwikkeling waarin ook bedrijven en kennisinstellingen een belangrijke rol spelen. We zien daarbij dat de verhouding en nadruk tussen deze beide tendensen verschillend vorm krijgt per regio en tot een specifiek samenspel leidt in de regionale coalities die we konden aantreffen.

Inhoudelijk zien we dat binnen alle regio's agenda's ontwikkeld worden, maar dat die agenda's zelf variëren van brede streekontwikkelingsvisies op de hele regio tot zeer gerichte initiatieven rond bepaalde technologieën, sectoren en/of plekken in een regio of net rond thema's zonder duidelijke regionale afbakening of die zelfs de Vlaamse context overstijgen. Met name de triple helix verbanden tussen onderwijsinstellingen, bedrijven en overheden lijken zich van bestuurlijke regio-afbakeningen weinig aan te trekken. Die afbakeningen lijken vooral nog relevant als schaal voor gestructureerd breder socio-economisch overleg tussen bestuurlijke spelers en economische middenveldorganisaties dat in sommige regio's zeker nog als waardevol wordt beschouwd en waar ook wel dwarsverbindingen met de andere initiatieven worden gelegd. Maar we stelden reeds in eerder onderzoek dat het veld van economie en innovatie minder te vatten is in vaste regioschalen dan bv. ontwikkelingen binnen het ruime omgevingsdomein, zoals ook schematisch wordt weergegeven op onderstaande figuur (De Rynck, Schraepen & Voets 2021):



Figuur: Schema met bevoegdheidsdomeinen economie en arbeidsmarkt – omgeving – welzijn, zorg en cultuur

De inhoudelijke agenda's die hiertoe worden opgezet spelen daarbij in op het specifieke economische weefsel per regio, en leggen naargelang de regio verbinding met de streekvisies dan wel met andere speerpunten die ook in het kader van het Europese en Vlaamse innovatiebeleid naar voren worden geschoven. De impact van dat innovatiebeleid op hetgeen we in de regio's zien ontwikkelen lijkt echter niet te onderschatten en overstijgt hetgeen dat van onderuit als regionale agenda's op dit vlak autonoom vormgegeven kan worden.

De overlegverbanden en platformen die we aantreffen per regio lijken de bestuurlijke verhoudingen en relaties tussen streekactoren in de regio te weerspiegelen, waarbij we verschillende evenwichten per regio op het vlak van leiderschap en ondersteuning kunnen vaststellen. De mate waarin de regio's in kwestie al een bepaalde historiek van samenwerking hebben werkt hier ook duidelijk door. De belangrijkste dynamiek en capaciteit voor de uitvoer van de geformuleerde ambities rond innovatie lijkt zich echter niet bij deze betrokken (bestuurlijke) streekactoren te bevinden, maar situeert zich eerder bij de betrokken kennisinstellingen, bedrijven, alsook de Vlaamse spelers omtrent innovatie die hier een belangrijke rol spelen.

We stellen ook vast dat de betrokkenheid van het socio-economisch middenveld in de regio's op het vlak van economie en innovatie variabel is. VOKA komt zowel in streekoverleg als triple helix verbanden in beeld. Hun rol daarbij lijkt vooral te bestaan uit het faciliteren van afstemming en communicatie vanuit een netwerkrol, waarbij er toegang wordt verleend tot economische spelers door politiek en bedrijfsleven in contact te brengen met elkaar. VOKA is zich in de afgelopen jaren ook anders gaan organiseren, waardoor de personeelsinzet op specifieke regio's relatief kleiner is geworden dan voorheen. Hetzelfde stellen we vast bij de vakbonden, die ondertussen ook op een grotere schaal dan de regio's georganiseerd zijn en die in het regionale innovatiegebeuren eerder afwezig lijken te zijn. Bijgevolg is de afstand van beide partners tot het regioniveau eerder vergroot want ze blijken eerder provinciaal georganiseerd, al blijven er inspanningen gebeuren om op maat van de regio's te overleggen. Ook interessant is dat andere belangenorganisaties, zoals sectorfederaties, een belangrijke rol blijken te spelen, maar die zijn dan eerder op Vlaams (of zelfs federaal) niveau georganiseerd.

Uit het voorgaande blijkt al hoe er geen eenduidige schaal te onderscheiden is die voor economisch overleg en innovatie opgaat en dat de mate van variabiliteit ook samenhangt met de mate waarin er wel of niet van een zekere streekidentiteit sprake is. De Kempen en Zuid-West-Vlaanderen beschikken wel over die identiteit, beschikken over een duidelijke regionale samenwerkingstraditie waarop ze proberen voort te bouwen, maar er is rond economie en innovatie ook samenwerking ontstaan die zich daar niet toe beperkt. De regio Gent heeft in verhouding een meer diffuus karakter, waarbij er in dit domein enerzijds samenwerkingsinitiatieven zijn waarbij o.a. stad Gent, de Gentse haven en de universiteit samen met o.a. bedrijven in het gebied aan de slag gaan maar zich niet tot de regio beperken en anderzijds initiatieven die meer lokaal te noemen zijn en/of eerder vanuit een provinciale spreidingslogica ontwikkeld worden. Dynamieken die zich ontwikkelen rond economische innovatie waarin kennisinstellingen en strategische onderzoekscentra een leidende rol spelen beperken zich vaak niet tot de schaal van de regio, maar opereren binnen verbanden die zich de facto op een hoger schaalniveau bevinden. Ook de samenwerkingsverbanden die we aantreffen rond belangrijke economische groeipolen, zoals het Gentse havengebied, beperken zich daarbij zelfs niet tot Vlaanderen of België en kennen een sterke grensoverschrijdende dimensie.

Innovatieontwikkeling als een vorm van Vlaams 'streekbeleid'?

Op basis van wat we in de regio's aan dynamiek konden aantreffen, lijkt die dynamiek het sterkst gedreven door innovatiebeleid waar triple helix verbanden ontstaan die trachten relatief licht, wendbaar en gefocust te ageren, eerder dan door meer geïnstitutionaliseerde bestuurlijke arrangementen die regiobrede strategische visies ontwikkelen zoals we in het kader van het Versterkt

gelaten worden aan gemeenten, intercommunales en provinciebesturen om onderling zelf vorm te geven aan in hun ogen relevante regionale overlegtafels.



Provincie Oost-Vlaanderen (2020). Onderzoeksrapport inzake de noden en knelpunten die internationaal talent bij vestiging in Oost-Vlaanderen ervaart.

Provincie Oost-Vlaanderen (2021a). Strategische planning provinciaal economisch beleid. Verslag aan provincieraad.

Provincie Oost-Vlaanderen (2021b). Ontwerp van overeenkomst met de GOM communicatie. Provincieraadsbesluit.

Regioraad Z-W-Vlaanderen (2020). Let's Make it! Regionaal Relanceplan. Kortrijk.

RESOC Zuid-West-Vlaanderen (2018). Socio-economische analyse voor Zuid-West-Vlaanderen. Kortrijk.

RESOC Zuid-West-Vlaanderen (2019). Just Make it! Socio-economische streekvisie voor Zuid-West-Vlaanderen 2020-2030. Kortrijk.

SCK CEN (2019). Duizenden dimensies van morgen. Hoogtepunten 2019 (Jaarverslag).

Smart Delta Resources (2020a). Jaarverslag.

Smart Delta Resources (2020b). Regioplan 2030-2050.

Stad Gent (2018). Omgevingsanalyse: Gent in cijfers 2018.

Stad Gent (2020a). Engagementsverklaring Ghent Economic Board.

Stad Gent (2020b). Beleidsnota Economie. Voor een sterk ondernemersklimaat en een economie van de toekomst.

Stone, C. N. (1989). Regime politics: governing Atlanta, 1946-1988, University press of Kansas.

Streekplatform Kempen (2018). Sociaaleconomische analyse van de regio Kempen.

Streekplatform Kempen (2019a). Kempenpact 2030.

Streekplatform Kempen (2019b). Kempenmemorandum voor de Vlaamse regering 2019-2024.

Streekplatform Kempen (2020). Socio-economische blik op de Kempen.

Technisch Universitaire Alliantie West-Vlaanderen (2019). Jaarverslag.

Technisch Universitaire Alliantie West-Vlaanderen (2020). Jaarverslag.

Van Ostaaijen, J. and I. Horlings (2010). "New concepts for studying regional development." Vital coalitions, vital regions: 41.

Van Ostaaijen, J. and T. Metze (2012). "Stadsregio Arnhem Nijmegen: Besturen in Dialoog?".

Vanhillo, T., Verhetsel, A., Vanelslander, T., & Matthyssens, P. (2014). Ontwikkeling strategische visie economisch beleid Provincie Antwerpen: eindrapport 2014.

VEG-i-TEC (2021). Introductiefolder. Raadpleegbaar via: https://vegitec.ugent.be/folders/leaflet_combined.pdf

VITO (2020). Jaarverslag. Raadpleegbaar via: https://vito.be/sites/vito.be/files/vito_jaarverslag_2020_0.pdf

Vlaamse regering (2019). Regeerakkoord van de Vlaamse Regering 2019-2024.

//

BIJLAGE

1. Afgenomen interviews (in chronologische volgorde)

Regio Z-W-Vlaanderen

1. Libeer, Jo (Ex-bestuurder VOKA KvK West-Vlaanderen, gedelegeerd bestuurder Biënnale interieur) - 03/05/21 (MS Teams)
2. Despiegelaere, Jan (Directeur Streekfonds West-Vlaanderen) - 17/05/21 (MS Teams)
3. Vanhaverbeke, Filip & Meuris, Filip (Algemeen directeur & secretaris Intercommunale Leiedal) - 18/05/21 (MS Teams)
4. Verhooghe, Julie (Coördinator streekwerking POM W-VL) & Marchand, Koenraad (Directeur – regio coördinator Provincie W-VL) - 31/05/21 (MS Teams)
5. De Geyter, Lode (Rector Hogeschool Howest) - 17/06/21 (Kortrijk)
6. Danneels, Lieve (CEO Televic, voorzitter VARIO) - 27/08/21 (MS Teams)
7. Decavele, Piet (Secretaris ACV) - 11/10/21 (MS Teams)
8. De Bethune, Jean (Gedeputeerde Economie Provincie W-VL) - 27/10/21 (Brugge)

Regio Gent

1. De Leeuw, Els (Directeur dienst Economie stad Gent) - 11/05/21 (MS Teams)
2. Bil, Johan (Techlane Gent science park manager UGent) - 11/05/21 (MS Teams)
3. Moerman, Geert (Gedelegeerd Bestuurder VOKA KvK Oost-Vlaanderen) - 17/05/21 (MS Teams)
4. Schalck, Daan (CEO North Sea Port) - 20/05/21 (MS Teams)
5. Van Vlierberghe, Manfred (CEO ArcelorMittal Belgium) - 06/09/21 (MS Teams)
6. Vandelannoote, Sofie (Algemeen directeur Intercommunale Veneco) - 12/10/21 (MS Teams)
7. Moens, Kurt (Eerste gedeputeerde Provincie O-VL) - 20/10/21 (MS Teams)

Regio Kempen

1. Broos, Luc (Algemeen directeur POM Antwerpen) - 07/05/21 (MS Teams)
2. Van Laveren, Tom (Gedelegeerd bestuurder VOKA - KvK Mechelen-Kempen) - 12/05/21 (MS Teams)
3. Wuyts, Bart (Algemeen directeur Blenders) - 20/05/21 (MS Teams)
4. Coenen, Stijn (Algemeen directeur Thomas More) - 21/05/21 (MS Teams)
5. Vreys, Kris (Algemeen directeur Intercommunale IOK) - 01/06/21 (MS Teams)
6. Van Der Goten, Jan (Head Janssen Campus Office & Strategic Partnerships) - 26/08/21 (MS Teams)
7. Caluwé, Ludwig (Gedeputeerde Economie Provincie Antwerpen) - 13/10/21 (MS Teams)
8. Cox, Lieve (Diensthoofd lokale werking ACV) - 21/10/21 (MS Teams)

Overige

1. Van Herck, Bart & Knotter, Steven (Expert Regionale & Stedelijke Ontwikkeling IDEA Consult) – 29/03/21 (MS Teams)
2. Vermoesen, Koen (Diensthoofd Ruimtelijke Economie VLAIO) – 26/08/21 (MS Teams)